

Türkiye’de Devlet Yayınlarının Bibliyografik Denetimi ve Devlet Yayınları Bibliyografyası

*Hakan Anameriç**

Özet

Türkiye’de yayıncılık faaliyetleri açısından en çok yayın üreten kurumlar kamu kurum ve kuruluşlarıdır. Kamuya ürün ve hizmet üretmek üzere ve yasalarla kurulan birçok kamu kurum ve kuruluşu kendi faaliyetlerini, amaçlarını, hedeflerini tanıtmak amacıyla çeşitli içerik ve türlerde yayınlar yapmaktadır. Bu yayınların tümüne de devlet yayını veya resmi yayın denilmektedir. Ancak sözü edilen yayınlar sınırlı sayıda basılması ve dağıtımının diğer geleneksel kaynaklara göre daha dar bir çevrede gerçekleşmesi nedeniyle erişimleri de sınırlı kaynaklar olarak nitelendirilmektedir. Bu özellikleri devlet yayınlarının daha dikkatli bir biçimde denetim altına alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle ülkemizde 1971-1989 yılları arasında sadece bu yayınların bibliyografik denetimini gerçekleştiren özel bir bibliyografya hazırlanmış, ancak diğer iki önemli devlet yayını olan Türkiye Bibliyografyası ve Türkiye Makaleler Bibliyografyası’nın devlet yayınlarını da kapsadığı gerekçesiyle yayına son verilmiştir. Bu durum kamu kurum ve kuruluşları tarafından üretilen yayınların denetimini olumsuz yönde etkilemiştir. Çalışmada ülkemizde devlet yayınlarının üretimi, erişimi ve bibliyografik denetimiyle ilgili çalışmalara yer verilerek, özellikle devlet yayınlarının bibliyografik denetimi için önerilerde bulunulacaktır.

Anahtar sözcükler: Devlet yayınları- resmi yayın, devlet yayınları bibliyografyası, devlet yayınlarının bibliyografik denetimi

* Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü.

Abstract

Bibliographic Control of Government Publications in Turkey and Bibliography of Government Publications

In Turkey, the institutions, which produce most publications in terms of publishing activities, are public institutions and establishments. Many public institutions and establishments, founded with laws in order to produce works and services for the public, publish assorted publications in various contents and types with the aim of introducing their own activities, purposes and targets. All these publications are called government or official publications. However, due to being published in limited numbers and distributed in narrower environment than other traditional sources, their access is described as limited sources as well. These characteristics of government publications necessitate being controlled more carefully. For this reason, a special bibliography had been prepared for only bibliographical control of those publications between 1971-1989, but its publication was stopped with the reason that two other important government publications, The Turkish National Bibliography and The Bibliography of Articles in Turkish Periodicals include the government publications. This case affected the control of the publications published by the public institutions and establishments negatively. In the study, producing, access and bibliographic control of government publications in our country are discussed with examples from foreign countries, and proposals particularly for bibliographical control of the government publications are offered.

Key words: *Government publications, bibliography of government publications, Bibliographic control of government publications,*

Giriş

Günlük görev ve faaliyetleri sonucunda ilişkileri ve işlemleri ile ilgili belge üreterek bunları yöneten her türlü örgüt, ticari yapılanma ve kuruluşa kurum denilmektedir. Ayrıca topluma hizmet, üretim, tüketim vb. amaç ve görevlerle kurulan her şey de kuruluş olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda her iki kavram da ele alındığında ortak noktalarının halk yararına çalışmak olduğu görülmektedir. Ülkemizde kamu yararına çalışan kurum ve kuruluşlar çeşitli hizmetlerin ve / veya ürünlerin halka aktarılması amacıyla kendine özgü yasalarla kurulmuş ve işletilmiştir. Bu kurum ve kuruluşlar, halk yararına ürün ve hizmet üretmelerinin yanı sıra çeşitli yayın faaliyetleri ile de kendi çalışmalarını, amaçlarını, hedeflerini ve planlarını kamuoyuna duyurmaktadırlar. Genel olarak bu amaçla üretilen kaynaklara da devlet yayımları denilmektedir. Bu kaynakların en önemli özelliği, kamu kurum ve kuruluşların kendileri ile bilgileri doğru, çabuk, güvenilir ve gerektiğinde kanıt olarak yararlanabilecekleri şekilde sunmalarıdır.

Devlet Yayınlarının Tanımı, Sınıflandırılması ve Denetimi

Devlet yayınları kavramı, literatürde *resmi yayınlar* olarak da kullanılmaktadır. Bu tür yayınlar için yapılan tanımlarda ortak noktalar, yayınların devlet tarafından basılması, çoğaltılması ve/veya satın alınarak dağıtılması olarak görülmektedir. Devlet yayınlarına bu ismin verilmesinin ardında ilk resmi yayın üreticisi ve dağıtıcısı olan tüzel kişiliğin “*devlet*” olması da yatmaktadır. Çünkü tarihsel süreç incelendiğinde, yazının bulunmasından liberal/laik/demokratik/hukuk devleti sistemlerinin ortaya çıkışına kadar geçen süreçte en büyük yayıncının devlet tüzel kişiliği olduğu görülmektedir.

Devlet yayınları, devleti meydana getiren kurumların;

- *yasama,*
- *yürütme,*
- *hizmet,*
- *araştırma/kültür,*
- *bilgi verme/bilgilendirme*

ile ilgili işlemleri sonucunda oluşturdukları yayınları kapsamaktadır (Soysal, 1961, s. 42-44; Alar, 1979, ss. 120-122). Yasama ile ilgili olan yayınlar, devletin yasama organı tarafından hazırlanan kanunlar, kanun hükmünde kararname, yönetmelikler ve tüzüklerden meydana gelmektedir. Yürütmeye dair kaynaklar büyük ölçüde hükümetin ve parlamentonun çalışmaları ile ilgili konularla ilgilidir. Hizmetler, kamu kurum ve kuruluşlarının yasal düzenlemelerle kendilerine verilen görev ve sorumluluklarını kapsayan kaynaklardan oluşur. Araştırma / kültür alanındaki yayınlar, kamu kurum ve kuruluşlarının işlem ve hizmetlerinin iyileştirilmesi, diğer resmi kurumlarla olan ilişkileri, projeleri, planları, uygulamaları ile ilgili genelde sayısal verilerle oluşturulan yayınlardır. Bilgi verme / bilgilendirme amaçlı devlet yayınları ise; ilgili kamu kurum ve kuruluşunun idari yapısı, ürün / hizmetleri, görev ve sorumlulukları, yetkileri ile ilgili tanıtıcı ve bilgi verme amaçlı hazırlanmış yayınlardan meydana gelmektedir. Bu konulara ve işlemlere bakıldığında, devlet yayınlarının çok çeşitli olduğu rahatlıkla görülebilmektedir.

Devlet yayınları; *dizi eserler (seriler), tezler, bildiriler, kongre ve konferans tutanakları, komite raporları, seminerler, haber ve yorum bültenleri, dizinler, mevzuat derlemeleri, çeşitli amaçlar için hazırlanmış form ve cetveller, mukaveleler (anlaşmalar), toplantı tutanakları, talimatnameler, grafikler, kalkınma planları, projeler, kanun tasarıları, fiyat tarifeleri, yönetmelikler, kararnameler, tebliğler, tüzükler, genelgeler,*

istatistikler, kanunlar, kamu kurum ve kuruluşlarınca yapılan araştırma ve inceleme raporları, kamu kurum ve kuruluşlarının çalışmalarına ilişkin belgeler, tutanaklar, şartnameler, programlar, önergeler, rehberler, kataloglar, bibliyografyalar, el kitapları, yıllıklar, pullar, paralar, afişler, ilanlar-duyurular, bonolar ve resmi kurumlar tarafından çıkarılan süreli yayınlar gibi elektronik ve/veya geleneksel yollarla basılmış veya çoğaltılmış materyalden meydana gelir (Soysal, 1961, ss. 42-44; Karaer, 1978, ss. 161-163; Alar, 1979, ss. 118-119; Salgır, 1984, ss. 25-27; Online..., 2005; Pryterch, 1987, 338; Government..., 1973, 38-39).

Bilgi - iletişim teknolojilerinin bilgi ve belge yönetimi, yayıncılık ve bilgi erişim alanlarındaki yaygın kullanımı ile devlet yayınlarının hazırlanması ve dağıtımı (iletimi/yayımı/aktarımı) yöntemlerinde de değişiklikler olmuştur. Özellikle internet tabanlı e-devlet uygulamalarının yaygın bir biçimde kullanılmaya başlaması, kamu kurum ve kuruluşlarının büyük bölümünün kendilerine ait birer web sayfası oluşturmasını ve bu sayfadan kendi işlem ve hizmetleri ile ilgili bilgilere yer vererek hem toplumun hem de diğer kuruluşların bilgilendirilmesini sağlamaktadırlar.¹ Bu durum, oluşturulan web sayfalarının ve web üzerinden hazırlanan ve yayımlanan kaynakların da devlet yayını olup olmadığı sorusunu da akla getirmektedir. Burada ele alınması gereken önemli noktalardan biri, dilimizde ‘yayın’ kelimesinin hem basılı hem de sesli-görüntülü **yayın**² uygulamaları olarak kullanılmasından kaynaklanan bir kavram kargaşasıdır. Bilindiği gibi yayın kelimesi dilimizde “*Basılıp satışa çıkarılan kitap, gazete gibi okunan veya radyo, televizyon aracılığıyla halka sunulan, duyurulan, iletilen şey, neşriyat.*” olarak tanımlanmaktadır, **yayım** kelimesi ise; “*Kitap, gazete vb. okunacak şeylerin basılıp dağıtılması, neşir; ya da herhangi bir eserin radyo ve televizyon aracılığıyla dinleyiciye, seyirciye ulaştırılması, neşir.*” olarak tanımlanmıştır (Türkçe Sözlük, 2004). Bu iki tanım ve devlet yayının tanımından yola çıkarak; halkın kültür, bilim ve sanat alanlarında bilgilendirilmesi amacıyla içeriği kamu kurum ve kuruluşları aracılığıyla ya da desteğiyle ve onların denetiminde hazırlanan TV ve radyo programları da aynı soru kapsamına dahil edilmekte ve sonuçta, literatürümüzdeki devlet yayını tanımı kapsamına TV ve radyo yayınları da girmektedir.

Bu noktadan hareketle devlet yayını; “parlamento, kamu kurum ve kuruluşları veya halk için, herhangi bir kamu kurum veya kuruluşu

¹ Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin ilgili maddeleri gereğince.

² İngilizce’de basılı yayınlar için *publication*, basın yoluyla yayın için *broadcasting*, Almanca’da *publikation* ve *verbreitung*, *rundfunk* terimleri kullanılmakta ve her ikisi de farklı yayın ve bilgi aktarım türlerini ifade etmektedir.

tarafından, kanuni zorunluluk, hizmet tanıtımı/uygulama tanıtımı veya bilgi vermek amacıyla basılmış, çoğaltılmış veya satın alınarak dağıtılmış basılı veya elektronik kaynakların yanı sıra TV ve radyo programlarını da kapsayan, kurumsal amaçlar sonucu oluşturulmuş, ulusal güvenlik nedeniyle özel olarak sınıflanmış ve sınırlı kullanıma açılmış yayın türü”nü ifade etmektedir.

Ülkemizde devlet yayınlarının en bilineni, *T.C. Başbakanlık Mevzuatı Geliştirme ve Yayın Genel Müdürlüğü* tarafından yayınlanan, *Resmi Gazete*’dir. Resmi Gazete, 7 Ekim 1920’den beri yayınlanmakta ve daha çok yasama-yürütme ile ilgili bilgilerin tüm kamu kurum ve kuruluşlarına, özel ve tüzel kişiliklere duyurulması amacıyla kullanılan ve günlük olarak yayınlanan devlet yayınıdır. Diğer önemli devlet yayınları da *T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı* tarafından yayınlanan *Türkiye Bibliyografyası* ve *Türkiye Makaleler Bibliyografyası*’dır. Her iki kaynak da Milli Kütüphane’ye *Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu*’nu uyarınca gönderilen yayınlara ait niteleyici kataloglama bilgilerini içeren ve ulusal bibliyografik denetimin en önemli kaynaklardır. Sözü edilen her üç kaynak ülkemizdeki süreli yayın formatındaki devlet yayınlarıdır ve belirli sürelerden itibaren elektronik olarak da yayınlanmaktadır.³

Devlet yayınlarının bibliyografik denetimi konusu, ülkemizde çözüm bekleyen ayrı bir araştırma ve inceleme alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Devlet yayınlarının ilk ciddi denetimi 1934 yılında yürürlüğe giren *Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu* ile gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu kanunun 1. maddesinde ifade edilen ve her türlü basım tekniğiyle basılıp çoğaltılan her çeşit materyal, belirtilen kurumlarca derlenecektir. Bu materyal içine yine 1. maddede “*basma yazı ve resimleri basanlar*” ifadesi ile kamu kurum ve kuruluşlarınca basılan devlet yayınları da girmektedir (Basma Yazı ve..., 1934). Ancak kanunun uygulanmasında ortaya çıkan aksaklıklar, teksir veya diğer yöntemlerle az miktarda basılan veya çoğaltılan materyalin kanun kapsamına girmemesi ve süreç içerisinde devlet yayınlarına erişim sorunlarının yaşanması ile birlikte yeni bir çalışmanın ortaya çıkması kaçınılmaz olmuştur. Bu yayın, 1971 yılında *T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Genel Müdürlüğü*⁴ bünyesinde oluşturulan *Milli Kütüphane Devlet Yayınları Dokümantasyon Merkezi* tarafından denetim

³ T.C. Resmi Gazete; <http://rega.basbakanlik.gov.tr/>, 27 Haziran 2000’den itibaren bu adresten yayınlanmaya başlamıştır. Türkiye Bibliyografyası (TB) ve Türkiye Makaleler Bibliyografyası (TMB), 2003’ten itibaren CD versiyonu olarak da yayınlanmaya başlamıştır. TMB’ye aynı zamanda, <http://makale.mkutup.gov.tr/cgi-bin/WebObjects/Makale> adresinden de erişilebilmektedir.

⁴ Şu anda T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Kütüphane Başkanlığı’dır.

altına alınmak istenmiş ve bu yayınları içeren *T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası* adı ile bir bibliyografya çıkarılmıştır. Bu bibliyografya, 1989⁵ yılına kadar aylık olarak çıkarılmış ancak bu yıldan sonra devam ettirilememiştir.

Devlet Yayınları Dokümantasyon Merkezi'nin T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası ile hedeflediği amaçlar, devlet yayınlarını bir araya getirmek, bu yayınları tanıtmak ve enformasyon hizmeti vermektir. (T.C. Devlet Yayınları..., 1971, s. I). Bu amaçlarla, hem kamu kurum ve kuruluşlarının birbirleri ile ilgili bilgilere erişimi hem de bu kurumların halka tanıtılması ve onlarla ilgili bilgilerin aktarımı hedeflenmiştir.

Literatür incelendiğinde devlet yayınlarının diğer tür yayınlardan farklı yönü, güvenilir olması veya güvenilir olduğunun düşünülmesidir. Burada bilginin güvenilir ve doğru olması kamu kurum ve kuruluşlarının özel ve tüzel kişi karşısındaki samimiyetini de göstermektedir. Ancak bilginin güvenilirliği ve doğruluğu ile ilgili tartışmalar, devletin bilgi/belgenin talep edildiği dönem içinde bulunduğu siyasi, ekonomik ve toplumsal koşullara göre değişebilen bir yapıya sahiptir. Bu konuyla ilgili, tarihin birçok döneminde ilginç uygulamalar ile karşılaşmaktadır.⁶ Demokratik-sosyal-hukuk devletlerinde bu nokta, birey-devlet ilişkilerinde ön planda tutulmaktadır.

Devlet yayınları, devleti meydana getiren kurumların hizmet ve faaliyetleri ile ilgili bilgileri içeren kaynaklar olmaları nedeniyle genellikle kamu kurum ve kuruluşlarına ait basımevlerinde basılmakta ve çoğaltılmaktadır. Bunun yanı sıra kurum içerisinde hizmete özel yayınlar da çeşitli yöntemlerle çoğaltılarak kullanıma sunulabilmektedir. Günümüz şartlarında bu tür yayınların kurum içi iletimi elektronik olarak da

⁵ 1971-1989 yılları arasında toplam 19 cilt, 228 sayı çıkmıştır.

⁶ Bunlardan tarihimizdeki en çok bilinenlerden örnek, 1915 yılında I. Dünya Savaşı sırasında meydana gelen Sarıkamış Savaşı ile ilgili sansürdür. Yaşanan bu büyük facia, dönemin Genelkurmay Başkanı Enver Paşa'nın emri ile uzun süre saklanmış, özellikle de devletin kontrolünde olan gazeteler ile halka ve diğer kurumlara bu konuda çok sınırlı ve taraflı haberler aktarmıştır. II. Dünya Savaşı'nda Japonların 7 Aralık 1941'de Amerika Birleşik Devletleri'nin Hawaii Adası'ndaki üssüne yaptıkları hava baskını sonrasında oluşan can kaybı ve olayın gelişimi, uzun yıllar Amerikan ve Dünya kamuoyundan gizlemişlerdir. Diğer örnekler, özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonra Güney Amerika, Uzakdoğu, Ortadoğu ve Doğu Avrupa'daki askeri-siyasi-toplumsal olaylarda rastlamak mümkündür. Bu örneklerden yola çıkıldığında bu tür uygulamaların savaş, ihtilal, ayaklanma, doğal afet gibi olağanüstü siyasi ve toplumsal olaylar meydana geldiğinde başvurulan bir uygulama olduğu sonucuna da ulaşılabilir. Benzer bir olay, Zaten sözü edilen dönemlerde bu bölgelerdeki ülkelerde bulunan yönetim şekilleri, bireylerin devletten bilgi talep etmelerine olanak tanıyacak düzenlemeler de sahip değillerdir.

sağlanabilmektedir. Ancak bu kaynaklar yalnızca kamu kurum ve kuruluşlarına değil, sınırlı da olsa kamuoyunun hizmetine sunulmak durumundadır.

Devlet yayınlarının basılması ve dağıtımı için farklı ülkelerde farklı kurumlar çalışmalar yapmaktadır. Örneğin; İngiltere’de *Her Majesty’s Stationary Office (HMSO)*, ABD’de *Government Printing Office (GPO)*, Kanada’da *Canadian Government Printing Bureau*, Fransa’da *Impremiere Royale (National Printing)*, İrlanda’da *The Government Publications Sale Office* gibi kurumlar tarafından sürdürülmüştür (What Happened..., 2009, USA GPO, 2009; Bundeszentrale..., 2009; GPO Access, 2009; GPO Facts, 2009; Universal..., 2009; Encyclopedia..., 1973, ss. 40-140). Ancak bazı gelişmiş ülkede bu çalışmalarla ilgilenen kurumlar bulunmamaktadır. Örneğin, Almanya’da bu yayınları toplayarak basan ayrı bir kurum yoktur. Bu yayınlar, eyaletlerdeki ilgili kurumların örneğin, *Bundesanzeiger Verlag* gibi basımevlerinde basılmaktadır. Almanya’da devlet yayınlarının basılmasından çok denetimi ve erişimi ön plana çıkmaktadır. Bu nedenle, Almanya’da dört kütüphane devlet yayınlarını toplama ile görevlendirilmiştir. Bu kütüphaneler; *Deutschen National Bibliothek in Frankfurt*, *Staatsbibliothek zu Berlin*, *Bibliothek des Deutschen Bundestags in Berlin* (Berlin Alman Federal Meclisi Kütüphanesi) ve *Bayerische Staatsbibliothek in München*’dir⁷.

Yukarıda sözü edilen yetkili kurumlar ele alındığında ülkemizde devlet yayınlarını basmakla ve dağıtmakla görevli herhangi bir kurumun varlığından söz edilememektedir. Türkiye’de kamu kurum ve kuruluşları kendi hizmet ve faaliyetleri ile ilgili yayınları ya kendi basımevlerinde ya da hizmet alımı karşılığında diğer özel kuruluşlara bastırmaktadırlar. Ülkemizdeki uygulama, derleme kanunu⁸ ile de bağlantılı olarak Almanya’daki uygulama ile örtüşmektedir. Ancak, 1934’te yürürlüğe giren kanun, yeni gelişmelere -özellikle de elektronik yayıncılıktaki- ve gereksinimlere cevap verememektedir. Bu nedenle, devlet yayınlarının bibliyografik denetimi yeterince sağlanamamaktadır.

Devlet yayınlarının bibliyografik denetimi ile ilgili olarak Amerika ve Avrupa’daki birçok ülkede çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmaların başında sözü edilen yayınların bibliyografik bilgilerini içeren bibliyografyaların

⁷ Bkz. Jürgen Seefeldt ve Ludger Syré, *Geçmiş ve Geleceğe Açılan Kapı Almanya’da Kütüphaneler: Portale zu Vergangenheit und Zukunft: Bibliotheken in Deutschland*, Çeviren Meltem Arun, Hildesheim; Zürich; New York, Georg Olms Verlag, 2007, s. 37. <http://www.goethe.de/kug/pro/ifla/tuerkisch.pdf>

⁸ 2527 sayılı *Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu*’nun 1. ve 2. maddesi gereğince, tüm basılı eserler kanunca belirlenen kütüphanelere gönderilecektir.

hazırlanması yer almaktadır. Bilindiği gibi ülkemizde de devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin sağlanması amacıyla *T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Genel Müdürlüğü Devlet Yayınları Dokümantasyon Merkezi* tarafından hazırlanmış olan “*T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası*” yayınlanmıştır. 1971 yılında yayınlanmaya başlayan bibliyografya, bütün devlet yayınlarını eksiksiz olarak içermeyi amaçlamaktadır. Bu amaca yönelik olarak, Milli Eğitim Bakanlığı yayınladığı bir genelge ile Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu kapsamına girmeyen, ***teksir halinde (mimeograph) veya fotografik (photo-duplicated) usullerle çoğaltılmış olanlar da dahil olmak üzere*** tüm devlet yayınlarının Milli Kütüphane Genel Müdürlüğü Devlet Dokümantasyon Merkezi’ne gönderilmesini belirtmiştir (Genelge, 1971). Bakanlık bu genelge ile hangi tür devlet yayınlarının derleneceğini de belirlemiştir. Bu genelgenin ardından bibliyografyadaki eksikliklerin giderilmesi ve bibliyografyada tanıtılacak devlet yayınlarının çeşitlerinin artırılması amacıyla Milli Kütüphane Genel Müdürlüğü’nün Eğitim Bakanlığı’na gönderdiği bir genelge isteği de vardır. Bu yazıda, Milli Kütüphane Devlet Yayınları Dokümantasyon Merkezi’nin çalışmalarının desteklenmesi ve yayınların sözü edilen merkeze gönderilmesinin öneminden bahsedildikten sonra, Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı tüm daire ve kuruluşların yayınlarının T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası’nın daha düzenli ve sağlıklı bir biçimde yayınlanmasını ve yayınların kamu hizmetine sunulmasını sağlamak amacıyla sözü edilen merkeze gönderilmesi dönemin Devlet Bakanları’ndan İsmail Arar imzasıyla istenmektedir (Genelge, 1972a).

Konuyla ilgili bir diğer genelge, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından valiliklere gönderilen bir genelgedir. Bu genelgede⁹ de illerin Halk Eğitim Merkezleri tarafından yayınlanan yayınların sözü edilen merkezce bibliyografyada yayınlanarak kamu hizmetine sunulması konusundan bahsedilmekte konunun ilgili teşkilata bildirilmesi istenmektedir (Genelge, 1972b).

Devlet yayınları ile ilgili olarak yayınlanmış olan bu üç genelge, dönemin konuyla ilgili kurumlarının söz konusu bibliyografyanın daha iyi bir biçimde yayınlanması için çaba gösterdiklerini ve çalışmayı disiplin altına almaya çalıştıklarını kanıtlamaktadır. Ancak bu eser, 1971-1989 yılları arası çıkarılmış, 1990 yılından itibaren ise; işlevini yitirdiği ve gereksiz masraflara yol açtığı gerekçeleri ile görevini *Türkiye Bibliyografyası*’na bırakmıştır. T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası’nın ilk sayısındaki

⁹ 12 Ekim 1972 tarih ve 616.6/11810/10713 sayılı, *Milli Eğitim Bakanlığı Halk Eğitimi Genel Müdürlüğü Radyo, TV ile Eğitim ve Yayın Şubesi* tarafından *Valilikler’e* gönderilen genelgedir.

Önsöz’de; “Söz konusu Merkez’in amaçlarından biri, resmi kamu kuruluşları tarafından yayımlanan dokümanların derlenmesi ve tanıtılmasıdır”. Ayrıca, bu yayın ile bibliyografyanın yayınlandığı yıla kadar olan süreçte *gereksinim duyulan kamu kurum ve kuruluşlarının yayınladığı kaynakların denetimi* konusundaki gereksinimin de büyük ölçüde karşılanacağına inanılmaktadır (T.C. Devlet..., 1971, Önsöz).

Devlet yayınları, bilgi edinme başvurularının karşılanmasında kullanılacak temel kaynak olmalarının yanı sıra, kamu kurum ve kuruluşlarının birbirlerini tanımaları, aynı kuruma bağlı kuruluşların faaliyetlerinden haberdar olmalarını ve bu kurum ve kuruluşların kamu ile bağlantılarını sağlayan yayınlar olarak da değerlendirilmesi gerekmektedir. Devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin düzenli bir biçimde yapılması, *ayrı bir bibliyografya olarak ya da ulusal bibliyografyamızın bir bölümünün sadece devlet yayınlarına ayrılması yoluyla kamuoyuna sunulması* ile bilgi edinme başvurularının sayısının kısmen azalmasına veya başvuruların daha nitelikli yapılmasına da yardımcı olacaktır. Devlet yayınlarının bibliyografik denetiminin yapılarak kamuya açılması vatandaş-devlet arasındaki bilgi akışını da sağlayacak, vatandaşların kamu kurum ve kuruluşları hakkındaki bazı önyargıları da engelleyecektir. Ancak, bu denetimin sağlam bir biçimde yapılabilmesi için, kamu kurum ve kuruluşlarının mevzuat çerçevesinde gerçekleştirdikleri yayın faaliyetleri sonucu ortaya koydukları yayınları düzenli bir biçimde Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu’nun uygulanmasından sorumlu olan ve önerilen (Devlet Yayınları Bibliyografyası veya Türkiye Bibliyografyası içinde devlet yayınlarına ayrılmış bölüm) bibliyografyayı da hazırlayacak olan Milli Kütüphane’ye göndermeye özen göstermeleri gerekecektir.

Bazı kamu kurum ve kuruluşları içinde buldukları faaliyet yılına kadar olan dönem içerisinde veya belirli yıllar arasında yayınlamış oldukları eserleri kapsayan bibliyografyaları, kendileri için ayrılmış bütçelerden faydalanarak hazırlamaktadırlar.¹⁰ Bunun yanı sıra bakanlıklara bağlı veya özerk kurum ve kuruluşlar çeşitli projeler çerçevesinde prestij ve sergi yayınları basmakta ancak, bu yayınlar kaliteli ve az miktarda basıldıkları için çok fazla kullanım alanı bulamamaktadır.

Başta bakanlıklar olmak üzere kamu kurum ve kuruluşlarının teşkilat ve görevleri ile ilgili mevzuat incelendiğinde, birçok bakanlığın, bu bakanlıklara bağlı genel müdürlüklerin ve diğer müstakil müdürlüklerin kendi alanları ile ilgili yayınları toplama, yayın yapma, kütüphane-dokümantasyon ve arşiv işlemleri yapma faaliyetleri olduğu

¹⁰ Örneğin; T.C. Başbakanlık Devlet Planlama Teşkilatı Bibliyografyası, T.C. Başbakanlık Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bibliyografyası. vb.

görülebilmektedir.¹¹ Bu faaliyetler, bakanlıklar düzeyinde genellikle Eğitim Dairesi Başkanlığı veya Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı'nın görevleri arasında yer almaktadır. Kanun ve kanun hükmünde kararnameler ile kurularak teşkilatlandırılan bu kurumların mevzuatlarında bulunan söz konusu hükümler, devlet yayınlarının basılı ve elektronik ortamda üretim ve dağıtımının gerçekten de ayrı bir konu ve tartışma alanı olduğunu göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında ülkemizde en çok bilgi üreten, dağıtan ve kullanan tüzel kişiliktir. Bu tüzel kişilik ürettiği bilgiyi elbette yurttaşları ile paylaşmalı veya yurttaşların bilgi taleplerini bu ürettiği kaynaklardan ilgili kurum ve kuruluşlar aracılığıyla karşılamalıdır.

Sonuç ve Değerlendirme

Devlet yayınları, her ülkede olduğu gibi ülkemizde de çeşitli tür ve ortamlarda basılıp dağıtılan ve her ne kadar dikkatle izlenmese de çok sayıda üretilen bilgi kaynağı türündendir. Dikkatle izlenememesi hem devlet yayınlarını üreten kamu kurum ve kuruluşlarının faaliyetleri hem de vatandaşların bu bilgi kaynaklarına olan gereksinimlerinin karşılanamamasına neden olmaktadır. Devlet yayınlarının basılması ve dağıtılmasında geleneksel yöntemler kullanılmaktadır, ancak bu kaynaklar kamu kurum ve kuruluşlarının faaliyet, hizmet ve görevlerini içerdiği için diğer bilgi kaynaklarının aksine sınırlı sayıda üretilmekte ve kısıtlı bir alana dağıtılmaktadır. Bu da bibliyografik denetiminin sağlıklı bir biçimde yapılamamasına neden olmaktadır. 1971-1989 yılları arasında Milli Kütüphane Devlet Yayınları Bibliyografya Merkezi'nin yayınladığı T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası'nın yayını, Türkiye Bibliyografyası ve Türkiye Makaleler Bibliyografyası'nın kamu kurum ve kuruluşlarının yayınlamış olduğu eserleri kapsadığı gerekçesiyle durdurulmuştur. Ancak, ülkemizdeki derleme kaçakları, yayıncı-Milli Kütüphane ilişkisi (Derleme Müdürlüğü), fikir ve sanat eserleri ile ilgili eksiklikler ve telif hakları ile ilgili sorunlarda gözle görülür bir düzelme olmamıştır. Yani Türkiye Bibliyografyası ve Türkiye Makaleler Bibliyografyası'nın hazırlanmasında ve bibliyografik denetimin yapılmasındaki mevzuatta herhangi bir değişiklik

¹¹ Bkz. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. *T.C. Resmi Gazete* (18.01.1985, 18639); Çevre ve Orman Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. *T.C. Resmi Gazete* (08.08.2003, 25102); Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. *T.C. Resmi Gazete* (14.01.1986, 18988); Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. *T.C. Resmi Gazete* (01.03.1985, 18681); İçişleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. *T.C. Resmi Gazete* (23.02.1985, 18675); Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. *T.C. Resmi Gazete* (18.01.1985, 18639); Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. *T.C. Resmi Gazete* (17.04.1987, 19434). Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun. *T.C. Resmi Gazete* (13.11.2004, 25642).

olmamıştır. Türkiye Bibliyografyası ve Türkiye Makalelere Bibliyografyası, sözü edilen eserleri hali hazırda yürürlükte olan Kanun’un yetersizliği, yaptırım gücünün kısıtlılığı, devletin bu konularla ilgilenecek bir politikasının tam anlamıyla hazırlanmamış olması ve genel olarak bilgiye erişime / bilgi gereksinimine gösterilen ilgisizlik nedeniyle tam anlamıyla derleyememektedir. Bu nedenle 1971’de büyük ölçüde başarıya ulaşan ve sağlıklı yayınlanabilmesi için devletin çeşitli kurumları -özellikle de Milli Eğitim Bakanlığı- tarafından girişimlerde bulunulan T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası’na tekrar işlerlik kazandırılması veya Türkiye Bibliyografyası / Türkiye Makaleler Bibliyografyası’nın bir bölümünün devlet yayınlarına ayrılması gerekmektedir. Önerilen danışma kaynağının yayınlanması veya yayınlanmakta olan bibliyografyalar içinde bu tür yayınlara ait bir bölümün hazırlanması derme geliştirme çalışmaları açısından bilgi merkezlerine büyük kolaylıklar sağlayacaktır. Bunun yanı sıra daha önceki bölümlerde örnekleri verilen ve doğrudan doğruya devlet yayınlarının üretimi, dağıtımı ve denetimi ile ilgili kurumun veya kurumların da Başbakanlık veya Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde oluşturulması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- ALAR, H. (1979). "T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası üzerine bir inceleme (Düzen ve İçerik Yönünden)". *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 28, 3, 118-130.
- Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu. (1934). *T.C. Resmi Gazete* (02.07.1934, 2741).
- Bilgi Edinme Hakkı Kanunu. (2003). *T.C. Resmi Gazete* (24.10.2003, 25269).
- Bilgi Edinme Hakkı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik. (2004). *T.C. Resmi Gazete* (24.03.2004, 25445).
- Bundeszentrale für politische Bildung*. (2008). 02.02.2009 tarihinde adresinden http://www.bpb.de/die_bpb/ erişildi.
- Encyclopedia of Library and Information Science*. (1973). "Government Publications". Vol. 10 (38-140). New York: Mercel-Dekker Inc.
- Genelge. (12 Ekim 1972). *Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi* 36, 1742, 140. (1972b).
- Genelge. (29 Ocak 1971). Milli Eğitim Bakanlığı.
- Genelge. (31 Temmuz 1972). *Milli Eğitim Bakanlığı Tebliğler Dergisi* 36, 1742, 140. (1972a).
- GPO Access*. (2008). 02.02.2009 tarihinde adresinden <http://www.gpoaccess.gov/libraries.html> erişildi.
- GPO Facts*. (2008). 02.02.2009 tarihinde adresinden <http://www.gpo.gov/factsheet/index.html#7> erişildi.
- Kamu Web Siteleri Değerlendirmesinde Türkiye İlk Onda. (2007). *Cumhuriyet Bilim Teknoloji* (17.08.2007).
- KARAER, İ. (1978). "Devlet yayınlarının bibliyografik denetimi". *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 27, 3-4, 160-166.
- Dictionary for Library and Information Science DLIS*. (2005). Edited by Joan M. Reitz. Library Unlimited.
- PRYTHERCH, R.J. (2000). *Harrod's librarians glossary and reference book*. Aldershot: Gower.
- SALGIR, A. (1984). "Devlet yayınları ve milli kültürümüz". *Türk Kültürü*, 22, 257, 25-29.

- SEEFELDT, J. ve Ludger, S.(2007). *Geçmiş ve geleceğe açılan kapı Almanya'da kütüphaneler: Portale zu Vergangenheit und Zukunft: Bibliotheken in Deutschland*. Çev: Meltem Arun. Hildesheim; Zürich; New York: Georg Olms Verlag.
<http://www.goethe.de/kug/pro/ifla/tuerkisch.pdf>
- SOYSAL, Ö . (1961). “Devlet yayınları”. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 10,1-2, 41-46.
- T.C. Devlet Yayınları Bibliyografyası*. (1971). Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Genel Müdürlüğü Devlet Yayınları Dokümantasyon Merkezi. (c.1.).
- Türkçe Sözlük*. (2004). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Universal Availability of Publications Core Activity (UAP) is closed Archive - Historical Material*. (2008). 02.02.2009 tarihinde adresinden <http://www.ifla.org/VI/2/uap-archive.htm> erişildi.
- USA GPO*. (2008). 02.02.2009 tarihinde adresinden <http://library.bilkent.edu.tr/government/usagove.htm> erişildi.
- What Happened to HMSO?* (2008). 02.02.2009 tarihinde adresinden <http://www.opsi.gov.uk/about/hms0.htm> erişildi.

